

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه دامغان
دانشکده علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد، حقوق (گرایش فقه و حقوق جزا)

مبانی فقهی و حقوقی مرور زمان (تحولات و چالش‌های آن)

توسط
محمدامین امیدبخش

استاد راهنما
جناب آقای دکتر سید محمود مجیدی

تیر ماه ۱۳۹۶

تعه‌دنامه‌ی اصالت پای‌ان‌نامه‌/رساله‌ دانشگاه دامغان

اینجانب **محمدامین امیدبخش** دانش‌آموخته مقطع **کارشناسی ارشد رشته‌ی حقوق گرایش فقه و حقوق جزا**

دانشکده‌ی **علوم انسانی** دانشگاه دامغان به شماره دانشجویی **۹۴۵۹۴۰۰۱** که در تاریخ **۱۳۹۶/۴/۲۷** از پای‌ان‌نامه تحصیلی خود

تحت عنوان: **مبانی فقهی و حقوقی مرور زمان (تحولات و چالش‌های آن)** دفاع نموده‌ام، متعهد می‌شوم که:

(۱) این پای‌ان‌نامه را قبلاً برای دریافت هیچ‌گونه مدرک تحصیلی یا به عنوان هرگونه فعالیت پژوهشی در سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی داخل و خارج از کشور ارائه ننموده‌ام.

(۲) این پای‌ان‌نامه، حاصل پژوهش انجام شده توسط اینجانب می‌باشد و موارد استفاده از نتایج دیگران به مرجع مورد استفاده استناد شده است.

(۳) در کلیه مراحل انجام این پای‌ان‌نامه/رساله، در مواردی که از موجود زنده (یا بافت‌های آن‌ها) استفاده شده است، ضوابط و اصول اخلاق علمی رعایت شده است.

(۴) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده یا هرگونه بهره‌برداری اعم از نشر کتاب، ثبت اختراع و ... از این پای‌ان‌نامه را داشته باشم، از حوزه‌ی معاونت پژوهشی و فناوری دانشگاه دامغان، مجوزهای لازم را اخذ نمایم.

(۵) در صورت ارائه‌ی مقاله‌ی مستخرج از این پای‌ان‌نامه در همایش‌ها، کنفرانس‌ها، سمینارها، گردهمایی‌ها و انواع مجلات، نام دانشگاه دامغان را در کنار نام نویسندگان (دانشجو و استاد راهنما و مشاور) ذکر نمایم.

(۶) چنانچه در هر مقطع زمانی، خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن (من جمله مدرک تحصیلی، طرح شکایت توسط دانشگاه و ...) را می‌پذیرم و دانشگاه دامغان را مجاز می‌دانم با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات مربوطه رفتار نماید.

(۷) مسئولیت صحت و سقم تمامی مندرجات پای‌ان‌نامه‌ی تحصیلی خود را بر عهده می‌گیرم.

نام و نام خانوادگی دانشجو: **محمدامین امیدبخش**

امضاء:

تاریخ:

تمامی حقوق مادی و معنوی مترتب بر نتایج، ابتکارات، اختراعات، کتاب و نرم‌افزار حاصل از انجام این پای‌ان‌نامه/رساله، متعلق به دانشگاه دامغان می‌باشد. نقل مطلب از این اثر، با رعایت مقررات مربوطه و ذکر منبع بلامانع است.

به نام خدا

مبانی فقهی و حقوقی مرور زمان (تحولات و چالش‌های آن)

توسط:

محمد امین امیدبخش

پایان نامه

ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی
از فعالیتهای تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته:

حقوق (گرایش فقه و حقوق جزا)
از دانشگاه دامغان

ارزیابی و تایید شده توسط کمیته داوران با درجه : عالی

دکتر سید محمود مجیدی، استادیار رشته فقه و حقوق جزا، گروه حقوق دانشگاه دامغان (استاد راهنما)

دکتر محمد حسن حسینی، استادیار رشته فقه و حقوق جزا، گرایش حقوق جزا و جرم شناسی، گروه حقوق
دانشگاه دامغان (استاد داور)

دکتر روح‌الدین کردعلیوند استادیار رشته فقه و حقوق جزا، گروه حقوق دانشگاه دامغان (استاد داور)

دکتر محمد حسن حسینی، استادیار رشته فقه و حقوق جزا، گرایش حقوق جزا و جرم شناسی، گروه حقوق
دانشگاه دامغان (نماینده تحصیلات تکمیلی)

تیر ۱۳۹۶

بسمه تعالی

خدا را بسی شاکرم که از روی کرم، پدر و مادری فداکار، نصیبم ساخته
تا در سایه‌ی درخت پر بار وجودشان بیاسایم و از ریشه‌ی آنها شاخ و
برگ بگیرم و از سایه‌ی وجودشان در راه کسب علم و دانش، تلاش نمایم.
والدینی که بودنشان تاج افتخاری است بر سرم و نامشان دلیلی بر بودنم.
چرا که این دو وجود مقدس، پس از پروردگار، مایه‌ی هستی‌ام بوده‌اند.
دستم را گرفتند و راه رفتن در این وادی زندگی پرفراز و نشیب را،
آموختند.

به پاس تعبیر عظیم و انسانی‌شان از واژه‌ی ایثار و فداکاری؛
به پاس عاطفه‌ی سرشار و گرمای امیدبخش وجودشان، که در این
سردترین روزگاران، بهترین پشتیبان است؛
به پاس قلب‌های بزرگشان که فریادرس است و سرگردانی و ترس در
پناهمان به شجاعت می‌گراید؛
و به پاس محبت‌های بی دریغشان که هرگز فروکش نمی‌کند.
این مجموعه را به پدر و مادر عزیزم تقدیم می‌کنم و دستان زحمتکش آن
دو وجود مقدس را با افتخار
می‌بوسم.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

الْحَمْدُ لِلَّهِ شُكْرًا شُكْرًا وَحَمْدًا

در ابتدا از خداوند تبارک و تعالی و سپس از چهارده نور
بی‌همتا، پیامبر مکرم اسلام(ص) و مادر شیعیان عالم، حضرت فاطمه‌ی
زهرا(س)، سیده‌نساء العالمین و ائمه‌ی معصومین(ع) و پس از آن، از پدر و
مادر عزیزم و در پایان از تمامی اساتید که برای بنده‌ی حقیر زحمت
کشیده‌اند کمال تشکر و قدردانی را می‌نمایم.
ان‌شالله که بتوانم لطف و زحمات آنها را جبران نمایم.

چکیده

مبانی فقهی و حقوقی مرور زمان (تحولات و چالش‌های آن)

به‌وسیله‌ی:

محمدامین امیدبخش

در زمره‌ی قواعد حقوقی و پرکاربرد هر کشوری که از اسباب زایل‌کننده‌ی دعوی عمومی و مجازات نیز می‌باشد، مرور زمان کیفری است؛ هرچند از نظر دکتترین حقوقی پیرامون مبنا، پذیرش یا عدم پذیرش و شرایط آن کم و بیش اختلاف نظر وجود دارد، لیکن اغلب کشورها به دلیل مفید بودن این قاعده، در عمل متمایل به پذیرش آن شده‌اند. در حقوق کیفری ایران نیز به دلیل وابستگی متون قانونیبه متون دینی، این قاعده همواره محل بحث و نظر بوده است. علاوه بر این، از نظر حقوقی نیز پذیرش این قاعده در حقوق ایران با تحولاتی روبرو بوده است که بررسی این تحولات به‌ویژه در سال ۱۳۹۲ بسیار پراهمیت بوده است؛ طرح قواعد ناظر بر مرور زمان به‌جای ذکر در قانون شکلی در قانون ماهوی، پذیرش جامع‌تر مرور زمان نسبت به احکام صادره از محاکم خارجی و پذیرش مرور زمان شکایت در این راستا می‌باشد. با این وجود همواره مرور زمان مباحث مهم و محوری فرعی نیز به همراه خود داشته است که مرور زمان در جرایم مرتبط و نیز احکام غیابی در زمره‌ی این موارد می‌باشد که در متن رساله به آن پرداخته شده است. فقهای اسلامی هنوز در زمینه‌ی پذیرش مرور زمان در حدود و قصاص از خود مقاومت نشان می‌دهند لیکن در تعزیرات آن را پذیرفته‌اند. طرح مبانی فقهی موافقین و مخالفین فقهای امامیه و اهل تسنن در زمره‌ی مباحث پایانی این رساله می‌باشد. نگارنده در پایان پیشنهاد داده است که اگر در قانون مجازات اسلامی از یک‌سو در زمینه‌ی پذیرش یا عدم پذیرش مرور زمان نسبت به اقدامات تأمینی و تربیتی نظر صریحی داده شود و از سوی دیگر در زمینه‌ی ماده‌ی ۱۰۶ ق.م.ا (مرور زمان شکایت) رفع ابهام صورت گیرد، مقررات کامل‌تری را در حقوق ایران مشاهده خواهیم نمود.

کلمات کلیدی : مرور زمان، مرور زمان شکایت، مرور زمان تعقیب، مرور زمان مجازات، سقوط دعوی

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
الف) بیان مسئله	۲
ب) سوالات تحقیق	۵
پ) فرضیه‌های تحقیق	۵
ت) روش تحقیق	۶
ث) اهداف و کاربردها	۶
ج) پلان و ساختار	۷
فصل اول: مفهوم، پیشینه و نظریات مرور زمان کیفری	۸
۱-۱- مفهوم مرور زمان	۹
۱-۱-۱- تعریف لغوی	۹
۱-۱-۲- تعریف اصطلاحی	۱۰
۲-۱- تاریخچه و سابقه مرور زمان	۱۱
۱-۲-۱- مرور زمان در ایران باستان	۱۲
۲-۲-۱- مرور زمان در قوانین قبل از انقلاب اسلامی	۱۳
۳-۲-۱- مرور زمان در قوانین پس از انقلاب اسلامی	۱۸
۳-۱- ادله و نظریات موافق مرور زمان	۱۹
۱-۳-۱- رعایت مصالح عمومی و اجتماعی	۲۱
۲-۳-۱- اصلاح مجرم	۲۱
۳-۳-۱- از بین رفتن ادله‌ی جرم	۲۱
۴-۳-۱- ترس از مجازات	۲۲
۵-۳-۱- تخریب پایگاه اجتماعی و خانوادگی	۲۲
۶-۳-۱- سقوط حق بر اثر مسامحه‌ی تشکیلات قضایی	۲۲
۷-۳-۱- ایجاد حق مکتسب برای مجرم	۲۳
۴-۱- ادله و نظریات مخالفین مرور زمان	۲۴
۱-۴-۱- عدم فراموشی جرم توسط جامعه	۲۵
۲-۴-۱- عدم ایجاد حق اکتسابی برای مجرم	۲۵
۳-۴-۱- تشویق مجرم	۲۵
۴-۴-۱- از بین رفتن قاطعیت مجازات‌ها	۲۵

فصل دوم: ماهیت و احکام مرور زمان کیفری ۳۳

۱-۲-۱- اقسام مرور زمان و تحولات آنها در قوانین سه گانه ۳۴

۱-۱-۲- مرور زمان شکایت ۳۴

۲-۱-۲- مرور زمان تعقیب ۳۶

۳-۱-۲- مرور زمان مجازات ۳۸

۴-۱-۲- مرور زمان احکام صادره از سوی محاکم خارجی ۴۱

۵-۱-۲- مرور زمان و ضرر و زیان شاکی یا مدعی خصوصی ۴۲

۲-۲- مدت و مبدأ مرور زمان کیفری ۴۲

۱-۲-۲- جرم آنی ۴۳

۲-۲-۲- جرم مستمر ۴۴

۳-۲-۲- جرم به عادت (اعتیادی) ۴۵

۴-۲-۲- جرم مرکب ۴۶

۳-۲- انقطاع مرور زمان کیفری ۴۶

۱-۳-۲- آثار انقطاع مرور زمان ۴۹

۲-۳-۲- نظریات انقطاع مرور زمان ۵۰

۴-۲- تعلیق مرور زمان ۵۱

۱-۴-۲- مرور زمان تعقیب ۵۱

۲-۴-۲- مرور زمان مجازات ۵۲

۵-۲- مرور زمان احکام غیابی ۵۳

۶-۲- مرور زمان اقدامات تأمینی و تربیتی ۵۶

۷-۲- مرور زمان در مجازات‌های تکمیلی و تبعی ۵۸

۸-۲- آثار مترتب بر مرور زمان کیفری ۵۹

۹-۲- شرایط اعمال مرور زمان ۶۰

۱-۹-۲- ماهیت تعزیر ۶۱

۲-۹-۲- عقل و بنای عقلاء ۶۲

۳-۹-۲- مجازات‌های بازدارنده ۶۴

فصل سوم: رویکرد فقه اسلامی در قبال مرور زمان کیفری ۶۷

۱-۳- مرور زمان در حدود و قصاص ۷۰

۱-۱-۳- مذهب امامیه ۷۰

۲-۱-۳- مذاهب شافعی، مالکی، حنبلی و زیدی ۷۲

۳-۱-۳- مذهب حنفی ۷۳

۷۷	۲-۳- مرور زمان در تعزیرات
۷۷	۱-۲-۳- مذهب امامیه
۷۸	۲-۲-۳- مذهب حنفی
۸۰	۳-۲-۳- سایر مذاهب
۸۰	۳-۳- روایات و فتاوی فقہی
۸۱	۱-۳-۳- روایات موافق مرور زمان
۸۱	۱-۱-۳-۳- روایت سهل بن زیاد
۸۲	۲-۱-۳-۳- روایت علی بن ابراهیم
۸۳	۲-۳-۳- روایات مخالف مرور زمان
۸۳	۱-۲-۳-۳- روایت پیامبر اکرم (ص)
۸۳	۲-۲-۳-۳- روایت امیرالمومنین (ع)
۸۴	۳-۳-۳- فتاوی فقہی موافق مرور زمان
۸۵	۴-۳-۳- فتاوی فقہی مخالف مرور زمان
۸۶	نتیجه گیری و پیشنهادات
۸۶	الف) نتیجه گیری
۹۰	ب) پیشنهادات
۹۴	منابع و مآخذ

مقدمه

الف) بیان مسئله

یکی از اسباب زایل‌کننده‌ی دعوی عمومی و مجازات تأسیس حقوقی مرور زمان کیفری می‌باشد. این قاعده‌ی بسیار مهم و پرکاربرد برای حقوق هر کشوری ضروری و مفید است.

مرورزمان عبارت از گذشتن مدتی است که به موجب قانون پس از انقضای آن مدت، تعقیب جرم و یا اجرای حکم قطعی کیفری موقوف می‌شود. به عبارت دیگر، هرگاه رسیدگی به جرم و یا اجرای حکم قطعی کیفری مدت معینی به تعویق افتد، دیگر به آن جرم رسیدگی نشده و حکم قطعی در آن خصوص به موقع اجرا گذاشته نمی‌شود؛ در این صورت می‌گویند جرم مشمول مرور زمان شده است. بنابراین قاعده‌ی مرور زمان برای جلوگیری از احیاء و طرح دعاوی مرده و به منظور کمک به تثبیت وضع حقوقی و حفظ نظم اجتماعی و رعایت مصالح عمومی بنا شده است.

مرور زمان از گذشته‌های دور در برخی از نظام‌های حقوقی از جمله قانون روم قدیم پذیرفته شده بود و از نظام رومی وارد حقوق کشورهای اروپایی بالاخص فرانسه شد و سپس توسط کشورهای دیگر پذیرفته شد.

بر خلاف اعتقاد بعضی از صاحب‌نظران که مرور زمان را تأسیس حقوقی جدیدی می‌دانند و آن را دستاورد حقوق غرب می‌شمارند، بررسی‌ها نشان می‌دهد که اگرچه نظام‌های حقوقی غربی در تعالی و پرورش این تأسیس حقوقی نقش بسزایی داشته‌اند اما مرورزمان ریشه در

قوانین بسیار کهن داشته و در نظام‌های حقوقی کشورها و تمدن‌های کهن اعمال و اجرا می-
شده است.

اتفاقا در فقه اسلامی نیز در بسیاری از مسائل به جوهره‌ی مرور زمان توجه شده و هرچند با
این عنوان مطرح نشده است. از جمله در مورد غایب مفقودالاثر جهت صدور حکم موت فرضی
به مرور زمان توجه شده است. (بند ۱ ماده ۱۰۲۰ ق.م.) ، همچنین برای طلاق زن از مردی که
غایب مفقودالاثر است، رعایت مرور زمانی به مدت چهار سال پیش‌بینی شده است. (ماده ۱۰۲۹
ق.م) و در رابطه‌ی با حق حضانت اولاد مرور زمان ۷ ساله پیش‌بینی شده است. (ماده ۱۱۶۹
ق.م) و همچنین مدت‌های عده در انواع طلاق‌ها و نزدیکی به شبهه در حقیقت مرور زمان
است، هرچند که تحت این عنوان از آن یاد نشده است. (مواد ۱۱۵۲، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴ از
قانون مدنی). بنابراین با توجه به اینکه این مواد قانونی از فقه امامیه اخذ گردیده است و در
همه‌ی آنها مرور زمان پیش‌بینی شده است، می‌توان نتیجه گرفت مرور زمان در فقه نیز سابقه
داشته است.

مرور زمان برای اولین بار بصورت جامع و تخصصی در مواد ۵۱ و ۵۲ قانون مجازات عمومی
مصوب ۱۳۰۴ و پس از آن در مواد ۴۹ الی ۵۳ قانون مجازات عمومی اصلاحی مصوب ۱۳۵۲
که ناظر بر سه مرور زمان شکایت و تعقیب و مجازات بود، اشاره شد.

در ماده‌ی ۷۳۱ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸ نیز اینگونه تعریف شد: «مرور زمان
عبارتست از گذشتن مدتی که به موجب قانون پس از انقضای آن مدت دعوی شنیده نمی-
شود».

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و تغییر و تحول قوانین، بسیاری از نهادها و موازین حقوقی مورد تغییر یا حذف یا اصلاح قرار گرفت. از جمله بحث مرور زمان کیفری که از سوی فقهای محترم شورای نگهبان با عنایت به اصل چهارم قانون اساسی مخالف با موازین شرعی شناخته شد و از مقررات کیفری ایران حذف شد. تا اینکه اولین بار پس از انقلاب اسلامی در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸ در مواد ۶، ۱۷۳ و ۱۷۴ قاعده‌ی مرور زمان در مجازاتهای بازدارنده و اقدامات تأمینی و تربیتی پذیرفته شد. که تنها مرور زمان تعقیب و مجازات را در بر می‌گرفت و مرور زمان شکایت در آن قانون حذف شد.

در نهایت قانونگذار آخرین بازنگری خود را در رابطه‌ی با مرور زمان اعمال و نتیجه‌ی آن را در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ منعکس کرد و همچون قانون مجازات عمومی، مرور زمان شکایت، تعقیب و مجازات را پیش‌بینی کرد و مواد ۱۰۵ الی ۱۱۳ قانون مذکور را به بحث مرور زمان اختصاص داد.

در این رساله به بررسی تغییر و تحولاتی که در قوانین و مقررات مرور زمان در طول تاریخ تأسیس این قاعده‌ی حقوقی (حدود ۱۰۰ سال) در کشورمان که ناشی از تصویب قوانین متعدد

(قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴ و اصلاحی آن در سال ۱۳۵۲، قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸ و قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲) است، پرداخته شده است. همچنین نظریات موافق و مخالف حقوقدانان در رابطه‌ی با پذیرش یا عدم پذیرش مرور زمان و

ادله‌ی فقهی و استدلالاتی که مرور زمان را از نظر فقهی و شرعی موجه می‌کند به تفصیل بیان شده است.

ب) سوالات تحقیق

۱- هرگاه دو جرم از سوی یک نفر محقق شود، قطع مرور زمان در یکی باعث قطع مرور زمان در دیگری نیز می‌شود؟

۲- بهترین رویکرد قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ در زمینه‌ی مرور زمان چیست؟

۳- رویکرد فقه اسلامی در زمینه‌ی پذیرش یا عدم پذیرش در مرور زمان کدام است؟

پ) فرضیه‌های تحقیق

۱- در صورتی که دو جرم ارتكابی با یکدیگر ارتباط نداشته باشند، قطع مرور زمان در یکی، مؤثر در دیگری نخواهد بود ولی چنانچه دو جرم با یکدیگر ارتباط داشته باشند، قطع مرور زمان در یکی، در دیگری نیز مؤثر خواهد بود.

۲- مهمترین رویکرد قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ در زمینه‌ی مرور زمان، افزایش مدت مرور زمان مجازات نسبت به مرور زمان تعقیب و پیش‌بینی مرور زمان‌های سه‌گانه (شکایت، تعقیب، مجازات) و نیز پیش‌بینی مرور زمان در زمینه‌ی احکام صادره از محاکم خارج کشور می‌باشد.

۴- در تعزیرات می‌توان مقررات مرور زمان را در صورت اقتضای ضرورت و مصالح اجتماعی وضع نمود؛ چنانچه برخی از مذاهب اسلامی مانند امامیه و شافعی، اسقاط تعزیرات توسط امام را به صورت گسترده و سایر مذاهب بصورت محدودتر جایز دانسته‌اند؛ اما در جرایم حق‌اللهی و حق‌الناسی مرور زمان پذیرفته نشده است.

ت) روش تحقیق

روش به کار رفته در این رساله کاربردی تحقیقی است و نتایج در قوه قضاییه قابل استفاده می‌باشد. بر همین اساس با استفاده از کلیه منابع کتابخانه‌ای اعم از کتابها، مقالات، پایان‌نامه‌ها و دیگر منابع مطالب لازم جمع‌آوری و مطالعه گردید.

آنگاه ضمن توصیف هر یک از مسائل به فراخور موضوع و اشاره به اختلاف نظریه‌ها به تحلیل آن پرداخته و تلاش شده است با اتکاء به استدلال‌ات حقوقی نظر راجح و قابل دفاعی ارائه شود.

ث) اهداف و کاربردها

۱- بررسی تحولات مرور زمان در حقوق ایران و مبانی استدلالی مقنن در پذیرش مرور زمان در جرایم تعزیری.

۲- شناسایی وضعیت مرور زمان در حقوق ایران.

۳- شناسایی اهداف مرور زمان در حقوق ایران.

۴- شناسایی وضعیت مرور زمان در شرع و منابع فقهی.

ج) پلان و ساختار

در این رساله، پژوهشگر ابتدا، مقدمه، پرسش‌ها و فرضیه‌های تحقیق را آورده است. فصل نخست این تحقیق به مفهوم، تاریخچه، رویه‌ی قضایی، ادله و نظریات موافق و مخالف مرور زمان کیفری اختصاص یافته و فصل دوم به ماهیت و تعاریف احکام مرور زمان کیفری پرداخته و در نهایت در فصل سوم، رویکرد فقه اسلامی در قبال مرور زمان کیفری بیان شده است.

فصل اول

مفهوم، پیشینه و نظریات مرور زمان کیفی

در این فصل، مفهوم و پیشینه‌ی مرور زمان کیفری بررسی شده و تحولاتی که در طی دوران قبل از انقلاب و پس از آن در مرور زمان رخ داده است، به همراه نظریات موافق و مخالف حقوقدانان در رابطه‌ی با این نهاد حقوقی بیان می‌گردد.

۱-۱- مفهوم مرور زمان

یکی از اسباب زایل‌کننده‌ی دعوی عمومی و مجازات تاسیس حقوقی مرور زمان کیفری می‌باشد؛ مرور زمان به معنی عدم استماع دعوی یا عدم اجرای مجازات پس از مدت زمان طولانی است و یکی از موارد سقوط حق تعقیب و اجرای مجازات است که با هدف رعایت مصالح عمومی و حفظ نظم اجتماعی و برقراری عدالت در قوانین کشورها پذیرفته شده است.

۱-۱-۱- تعریف لغوی

مرور زمان از ترکیب دو لفظ «مرور» و «زمان» به دست می‌آید که معنی لغوی هر کدام به طور جداگانه بررسی می‌گردد.

۱- مرور: کلمه‌ای است که دارای ریشه‌ی عربی است. در فارسی به معنای رفتن، گذشتن و

گذر آمده است. [۱]

۲-زمان: زمان اصولاً به معنای وقت، هنگام و روزگار آمده است و در معنی اجل و مرگ نیز به کار می‌رود. در ادبیات عرب «زمان» اسمی است که به معنی عصر و وقت به کار می‌رود. [۲]

۱-۱-۲- تعریف اصطلاحی

حقوقدانان تعاریف گوناگونی برای مرور زمان ارائه کرده‌اند؛ اما می‌توان کامل‌ترین و جامع‌ترین تعریف را به این شرح دانست: «مرور زمان عبارت است از گذشتن مدتی که پس از آن از دیدگاه قانونی، اعلام شکایت یا تعقیب و تحقیق و رسیدگی به دعوی عمومی و سرانجام، اجرای مجازات امکان‌پذیر نیست». [۳]

دکتر محمود آخوندی یکی دیگر از حقوقدانان صاحب‌نظر در رابطه‌ی با تعریف مرور زمان می‌فرماید: «مرور زمان عبارت است از گذشتن مدتی که به موجب قانون پس از انقضای آن مدت تعقیب جرم یا اجرای حکم قطعی کیفری موقوف می‌شود. به عبارت دیگر هر گاه رسیدگی به جرم یا اجرای حکم قطعی کیفری مدت معینی به تعویق افتد، دیگر به آن جرم رسیدگی نشده و حکم قطعی در آن خصوص به موقع اجرا گذاشته نمی‌شود. در این صورت می‌گویند جرم مشمول مرور زمان شده است». [۴]

دکتر سید جلال الدین مدنی نیز در تعریف مرور زمان معتقد است: «مرور زمان عبارت است از گذشتن مدتی که برابر قانون پس از انقضای آن مدت، تعقیب جرم یا صدور حکم مجازات یا اجرای حکم قطعی مجازات در مورد محکوم موقوف می‌گردد». [۵]